Rekisteripäällikkö Sari Laitakari
16.3.2021

Dno 332/00/2020

Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta (HE 4/2021 vp)

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Oikeusrekisterikeskuksen (ORK) asiantuntijaa lausumaan hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta. Esitän lausuntonani kunnioittavasti seuraavaa.

Rikostaustaotteiden käsittelystä ja käsittelyajasta ORK:ssa

Lausunnossa on pyydetty ottamaan erityisesti kantaa ehdotetun 5 b §:n mukaiseen rikosrekisteriotteen nähtäväksi pyytämisen harkinnanvaraisuuteen. Lyhytkestoisissa tehtävissä sekä otteiden pyytämisen ollessa harkinnanvaraista, rikosrekisteriotteiden toimitusajan nopeus korostunee nykyisestä. Tämän vuoksi kuvaan lausunnossa näkökohtia, jotka tulee ottaa huomioon rikosrekisteriotepyyntöjen käsittelyyn ja käsittelyaikaan liittyen.

Esitetty mahdollisuus pyytää rikosrekisteriotteita nähtäväksi myös alle kolme kuukautta kestävissä tehtävissä yksinkertaistaa rikosrekisteriotteiden käsittelyä ORK:ssa, kun tehtävältä edellytettyä kestoa ei olisi jatkossa tarpeen selvittää otetta luovutettaessa.

Rikostaustaotteiden luovuttaminen edellyttää kuitenkin harkintaa. Lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetussa laissa ei luetella erikseen ammattinimikkeitä tai muita yksiselitteisiä perusteita menettelyn piiriin tulevien henkilöiden rajaamiseksi. Lain 2 §:n 1 momentin mukaan lakia sovelletaan työ- ja virkasuhteessa tehtävään työhön, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. Hallituksen esityksessä todetusti ORK arvioi työnantajaa ja työtehtävää koskevien otepyynnöstä ilmenevien tietojen perusteella, onko kysymyksessä sellainen tehtävä, jota varten ote voidaan luovuttaa. ORK voi kieltäytyä antamasta otetta, jos rikostaustan selvittämislainsäädännössä asetetut edellytykset eivät täyty. ORK:n otteiden luovuttamiseen liittyvää työtä on mahdollista vähentää automatisoinnin keinoin, mutta harkintaa edellyttävien otteiden kohdalla automatisointi ei ole täysin mahdollista.

ORK:ssa on otettu 29.10.2020 käyttöön uudenlainen sähköinen asiointi, jonka kautta on mahdollista pyytää vahvasti tunnistautuneena rikosrekisteriotteita lasten kanssa työskentelyä varten. Sähköinen asiointi mahdollistaa osin otepyyntöjen automaattisen käsittelyn, minkä lisäksi laaditut otteet ovat sähköisen asioinnin palvelussa pyytäjälle nähtävissä heti niiden valmistuttua kuuden kuukauden ajan. Ote toimitetaan pyytäjälle aina lisäksi joko postitse tai Suomi.fi-asiointitilille.

Mikäli rikostaustaotteita pyydetään jatkossa enenevässä määrin sähköisen asioinnin kautta, ORK:n työ varsinaisessa otteiden luovuttamisessa vähenee ja käsittelyaika etenkin selkeissä tapauksissa lyhenee. Oletettavasti opetusalan käytäntöä (opiskelijoiden rikostaustaotteita) vastaavasti rikostausta tultaisiin tarkastamaan lyhyissäkin tehtävissä jatkossa pääsääntöisesti, vaikka siihen ei olisikaan velvollisuutta. Otteiden määrät voivat näin ollen kasvaa merkittävästi. Ottaen huomioon tarpeen ohjeistaa otteiden pyytäjiä asiassa, muihin EU-jäsenmaihin tehtävien ECRIS-kyselyiden lisääntymisen sekä lisääntyvän asiakaspalvelun tarpeen, ORK katsoo, että hallituksen esityksen arvio 0,7 henkilötyövuoden lisäresurssitarpeista ORK:lle on oikea, mikäli luovutettavien otteiden määrä lisääntyy noin 25 000 kappaleella vuodessa. ORK ei voi käytössään olevien tietojen perusteella arvioida, paljonko otteita lyhytkestoisia tehtäviä varten tullaan pyytämään. Mahdollisimman täsmällisten arvioiden nähdään kuitenkin olevan tarpeen, jotta otteiden antamiseen voidaan varautua tarpeellisin resurssein ajoissa.

Rikostaustaotepyyntöjen käsittelyajassa tulee huomioida rikosrekisteritietojen EU-tiedonvaihto. Lain rikosrekisteritietojen säilyttämisestä ja luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä (214/2012, EU-rikosrekisterilaki) 20 §:n mukaan kun yksityinen henkilö, joka on toisen jäsenvaltion kansalainen, pyytää itseään koskevan rikosrekisteriotteen rikosrekisterilain 6 §:n 1-5 momentin mukaisesti, Oikeusrekisterikeskus esittää rekisteritietojen luovuttamista ja niihin liittyviä tietoja koskevan pyynnön sille toisen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka kansalainen henkilö on. Lain 20 §:n 2 momentin mukaan pyyntö voidaan esittää myös sen jäsenvaltion keskusviranomaiselle, jonka asukas henkilö on ollut. Tiedot hankitaan puitepäätöksellä 2009/315/YOS (Neuvoston puitepäätös jäsenvaltioiden välisen rikosrekisteritietojen vaihdon järjestämisestä ja sisällöstä) perustetun järjestelmän kautta (European Criminal Records System, ECRIS). Jäsenvaltioilla on velvollisuus vastata tällaisiin pyyntöihin 20 työpäivän kuluessa. Jos rikosrekisteriotetta pyydetään myös toisen EU-jäsenmaan kansalaisuuden omaavasta henkilöstä, rikosrekisteriotteiden käsittely saattaa tästä syystä

kestää huomattavasti pidempään kuin ORK:n tavanomaisen enimmäiskäsittelyajan, joka on 7 työpäivää.

Rikostaustaotteen toimitusajassa tulee edellä kuvatusti huomioida ORK:n käsittelyajan lisäksi toisen EU-jäsenmaan vastausaika, jos henkilöllä on toisen jäsenvaltion kansalaisuus. Jos henkilöllä ei ole käytössään sähköisiä asiointikanavia, ote toimitetaan postitse, mikä pidentää lisäksi aikaa otteen saamiseen. Tällaisissa tapauksissa otteen saapuminen vastaanottajalle saattaa kestää enimmillään yli kuukauden, vaikka otepyyntö ORK:ssa käsiteltäisiin nopeasti.